

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش:

توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

عنوان:

بررسی تأثیر خالص مانده تسهیلات اعطایی بانکها بر ارزش افزوده هر یک از بخش‌های اقتصادی

استاد راهنما:

دکتر علی عسکری

استاد مشاور:

دکتر رافیک نظریان

پژوهشگر:

مرضیه نوری زاده

تابستان ۱۳۹۱

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY

**Central Tehran Branch
Faculty Of Economics & Accounting-Department of Economics**

"M . S" Thesis

Planinig and Economic Developing

Subject:

**The Impact of Banking System Facilities Net Ballance Granted on
Value Added of Different Economic Sectors**

Advisor:

Dr.Ali Askari

Reader:

Dr.Rafik Nazarian

By:

Nourizadeh Marzieh

Summer 2012

معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به اینکه عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه و دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری ، ما دانشجویان و اعضاء هیأت علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مدنظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم :

- ۱- **اصل برائت :** التزام به برائت جویی از هر گونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلاینند .
- ۲- **اصل رعایت انصاف و امانت :** تعهد به اجتناب از هر گونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال ، تجهیزات و منابع در اختیار .
- ۳- **اصل ترویج :** تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- **اصل احترام :** تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هر گونه حرمت شکنی .
- ۵- **اصل رعایت حقوق :** التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان ، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق .
- ۶- **اصل رازداری :** تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد ، سازمان ها و کشورها و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق .
- ۷- **اصل حقیقت جویی :** تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هر گونه پنهان سازی حقیقت .
- ۸- **اصل مالکیت مادی و معنوی :** تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش .
- ۹- **اصل منافع ملی :** تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش .

امضاء پژوهشگر :

تقدیم به :

به پدر ، مادر، همسر و خواهران عزیزم که با همکاری صمیمانه و بی دریغ خود مرا در تهیه و ارائه این پایان نامه کمک نموده‌اند.

تشکر و قدردانی :

با سپاس از خدای متعال که یاری نمود تا با بضاعت کم تلاشی هر چند اندک را به سرانجام برسانم.

آنچه شرط ادب ایجاد می‌کند صمیمانه ارج نهادن همراهی و همدلی بزرگوارانی است که به نحوی در انجام این تحقیق مرا یاری نمودند. وظیفه خود می‌دانم از استاد راهنمای محترم جناب آقای دکتر عسکری که با رهنمودهای ارزنده و مفیدشان مرا مورد لطف خود قرار دادند صمیمانه تشکر و قدردانی کنم.

از جناب آقای دکتر رافیک نظریان که مشاور اینجانب در انجام این تحقیق بودند کمال تشکر را دارم.

از یاری خانم دکتر هادی نژاد و دوست عزیزم شهرزاد متوسل سپاسگزارم.
از همکاری و همفکری صمیمانه همسرم و مساعدت خواهرم و سایر اعضای خانواده را ارج می‌نهم.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>	
۱	چکیده	
۲	مقدمه	
۳	فصل اول: کلیات طرح	
۴	مقدمه	
۵	بیان مسئله	۱-۱
۷	اهداف تحقیق	۲-۱
۷	اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن	۳-۱
۷	سوالات و فرضیه‌های تحقیق	۴-۱
۷	۱-۴-۱ سوالات تحقیق	
۸	۲-۴-۱ فرضیه‌های تحقیق	
۸	مدل تحقیق	۵-۱
۱۰	تعاریف عملیاتی متغیرها و واژه‌های کلیدی	۶-۱
۱۱	روش تحقیق	۷-۱
۱۱	قلمرو تحقیق	۸-۱
۱۱	جامعه آماری و حجم نمونه	۹-۱
۱۲	روش گردآوری اطلاعات	۱۰-۱
۱۲	محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق	۱۱-۱
۱۳	فصل دوم: مطالعات نظری	
۱۴	مقدمه	
۱۴	نقش سیستم بانکی در اقتصاد ایران	۱-۲
۱۶	بانک مرکزی و وظایف آن	۲-۲
۱۶	سیاست‌های پولی	۳-۲
۱۸	ابزارهای سیاست پولی در ایران	۴-۲
۱۸	۱-۴-۲ ابزارهای مستقیم	
۱۹	۲-۴-۲ ابزارهای غیرمستقیم	
۱۹	تعیین سهم اعتباری بخش‌های اقتصادی	۵-۲
۲۱	خالص مانده تسهیلات اعطایی سیستم بانکی	۶-۲
۲۳	ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصاد	۷-۲
۲۶	۱-۷-۲ بخش کشاورزی	

۲۶ بخش صنعت و معدن ۲-۷-۲	
۲۶ بخش مسکن و ساختمان ۳-۷-۲	
۲۶ بخش بازرگانی و خدمات ۴-۷-۲	
۲۷ رابطه خالص مانده تسهیلات اعطایی و ارزش افزوده	۸-۲
۲۸ نقش نیروی انسانی (نیروی کار) در تعیین ارزش افزوده	۹-۲
۳۰ پیشینه تحقیق	۱۰-۲
۳۰ ۱-۱۰-۲ مطالعات داخلی	
۳۷ ۲-۱۰-۲ مطالعات خارجی	
۴۳ نتیجه گیری	۱۱-۲
۴۴	فصل سوم : روش شناسائی تحقیق (متدولوژی)	
۴۵ مقدمه	
۴۵ جامعه آماری	۱-۳
۴۵ ابزار جمع آوری اطلاعات	۲-۳
۴۶ روش تحقیق	۳-۳
۴۶ ۱-۳-۳ تصریح و معرفی مدل	
۴۷ ۱-۱-۳-۳ مدل بخش کشاورزی	
۴۷ ۲-۱-۳-۳ مدل بخش صنعت و معدن	
۴۷ ۳-۱-۳-۳ مدل بخش مسکن و ساختمان	
۴۷ ۴-۱-۳-۳ مدل بخش بازرگانی و خدمات	
۴۸ روش تجزیه و تحلیل داده ها	۴-۳
۴۸ ۱-۴-۳ ایستایی و نا ایستایی متغیرها	
۴۹ ۲-۴-۳ آزمون ایستایی سری های زمانی	
۵۰ ۱-۲-۴-۳ آزمون ریشه واحد	
۵۰ ۲-۲-۴-۳ آزمون دیکی- فولر	
۵۱ ۳-۲-۴-۳ آزمون دیکی- فولر تعمیم یافته	
۵۱ ۴-۲-۴-۳ آزمون فیلیپس و پرون	
۵۳ نتیجه گیری	۵-۳
۵۴	فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق	
۵۵ مقدمه	
۵۵ آزمون ایستایی متغیرهای الگو	۱-۴
۵۵ ۱-۱-۴ آزمون ریشه واحد دیکی- فولر	

۵۹ ۲-۱-۴ آزمون تغییر ساختاری فیلیپس - پرون	
۶۰ بررسی نتایج آزمون ایستایی	۲-۴
۶۱ آزمون همگرایی متقابل انگل - گرنجر تعمیم یافته	۳-۴
۶۳ نتایج تخمین و آزمون های تصریح مدل بخش های اقتصادی	۴-۴
۶۳ ۱-۴-۴ نتایج تخمین و آزمون های تصریح مدل بخش کشاورزی	
۶۵ ۱-۱-۴-۴ آزمون Correlation LM مدل بخش کشاورزی	
۶۵ ۲-۱-۴-۴ آزمون نرمال بودن مدل بخش کشاورزی	
۶۶ ۳-۱-۴-۴ آزمون ARCH مدل بخش کشاورزی	
۶۶ ۲-۴-۴ نتایج تخمین و آزمون های تصریح مدل بخش صنعت و معدن	
۶۸ ۱-۲-۴-۴ آزمون Correlation LM مدل بخش صنعت و معدن	
۶۸ ۲-۲-۴-۴ آزمون نرمال بودن مدل بخش صنعت و معدن	
۶۸ ۳-۲-۴-۴ آزمون ARCH مدل بخش صنعت و معدن	
۶۹ ۳-۴-۴ نتایج تخمین و آزمون های تصریح مدل بخش مسکن و ساختمان	
۷۰ ۱-۳-۴-۴ آزمون Correlation LM مدل بخش مسکن و ساختمان	
۷۰ ۲-۳-۴-۴ آزمون نرمال بودن مدل بخش مسکن و ساختمان	
۷۱ ۳-۳-۴-۴ آزمون ARCH مدل بخش مسکن و ساختمان	
۷۱ ۴-۴-۴ نتایج تخمین و آزمون های تصریح مدل بخش بازرگانی و خدمات	
۷۳ ۱-۴-۴-۴ آزمون Correlation LM مدل بخش بازرگانی و خدمات	
۷۳ ۲-۴-۴-۴ آزمون نرمال بودن مدل بخش بازرگانی و خدمات	
۷۳ ۳-۴-۴-۴ آزمون ARCH مدل بخش بازرگانی و خدمات	
۷۴ ارزیابی نتایج مدل ها	۵-۴
۷۴ مقایسه سهم اعتبارات مصوب و تحقق یافته	۶-۴
۷۸ مقایسه نتایج با تحقیقات پیشین	۷-۴
۷۹ نتیجه گیری	۸-۴
۸۰	فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات	
۸۱ مقدمه	
۸۱ نتیجه گیری	۱-۵
۸۴ بررسی فرضیه های تحقیق	۲-۵
۸۴ ۱-۲-۵ فرضیه بخش کشاورزی	
۸۴ ۲-۲-۵ فرضیه بخش صنعت و معدن	
۸۴ ۳-۲-۵ فرضیه بخش مسکن و ساختمان	
۸۴ ۴-۲-۵ فرضیه بخش بازرگانی و خدمات	
۸۵ بررسی سوال های تحقیق	۳-۵

۸۶ پیشنهادات حاصل تحقیق	۴-۵
۸۷ پیشنهادات برای تحقیقات آتی	۵-۵
۸۸ پیوست ها	
۱۱۶ فهرست منابع	
۱۱۹ چکیده انگلیسی	

فهرست جدول ها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲۱	۱-۲ جدول سهم اعتبارات مصوب در بخش‌های اقتصادی طی سال‌های ۱۳۷۷-۱۳۸۹
	۱-۴ جدول نتایج آزمون دیکی- فولر تعمیم‌یافته در سطح و تفاضل مرتبه اول متغیرهای سری
۵۸	زمانی بخش کشاورزی
	۲-۴ جدول نتایج آزمون دیکی-فولر تعمیم‌یافته در سطح و تفاضل مرتبه اول متغیرهای سری
۵۷	زمانی بخش صنعت و معدن
	۳-۴ جدول نتایج آزمون دیکی-فولر تعمیم‌یافته در سطح و تفاضل مرتبه اول متغیرهای سری
۵۸	زمانی بخش مسکن و ساختمان
	۴-۴ جدول نتایج آزمون دیکی-فولر تعمیم‌یافته در سطح و تفاضل مرتبه اول متغیرهای سری
۵۸	زمانی بخش بازرگانی و خدمات
۶۴	۵-۴ جدول نتایج آزمون مدل بخش کشاورزی برای سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۸۹
۶۵	۶-۴ جدول نتایج آزمون Correlation LM مدل در بخش کشاورزی
۶۶	۷-۴ جدول نتایج آزمون Arch مدل بخش کشاورزی
۶۷	۸-۴ جدول نتایج آزمون مدل بخش صنعت و معدن برای سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۸۹
۶۸	۹-۴ جدول نتایج آزمون Correlation LM مدل در بخش صنعت و معدن
۶۸	۱۰-۴ جدول نتایج آزمون Arch مدل بخش صنعت و معدن
۶۹	۱۱-۴ جدول نتایج آزمون مدل بخش مسکن و ساختمان برای سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۸۹
۷۰	۱۲-۴ جدول نتایج آزمون مدل Correlation LM در بخش مسکن و ساختمان
۷۱	۱۳-۴ جدول نتایج آزمون Arch مدل بخش مسکن و ساختمان
۷۲	۱۴-۴ جدول نتایج آزمون مدل بخش بازرگانی و خدمات برای سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۸۹
۷۳	۱۵-۴ جدول نتایج آزمون Correlation LM مدل در بخش بازرگانی و خدمات
۷۳	۱۶-۴ جدول نتایج آزمون Arch مدل در بخش بازرگانی و خدمات
۷۵	۱۷-۴ جدول مقایسه سهم اعتبارات مصوب و عملکرد در بخش‌های اقتصادی طی سال‌های ۱۳۷۷-۱۳۸۹
۷۸	۱۸-۴ جدول مقایسه نتایج تحقیقات با تحقیقات پیشین

فهرست نمودارها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱۷	۱-۲ نمودار تغییر سیاست پولی در مورد M: منحنی LM
۱۷	۲-۲ نمودار تغییر سیاست پولی در مورد M: منحنی تقاضا
۲۳	۳-۲ نمودار خالص مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری به بخش‌های مختلف اقتصادی طی سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۸۹ (میلیارد ریال)
۲۷	۴-۲ نمودار ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی به قیمت ثابت طی سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۸۹ (میلیارد ریال)
۲۹	۵-۲ نمودار نیروی انسانی شاغل در بخش‌های مختلف اقتصادی طی سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۸۹ (نفر) ..
۷۶	۱-۴ نمودار مقایسه سهم اعتبارات مصوب و سهم اعتبارات عملکرد در بخش کشاورزی
۷۶	۲-۴ نمودار مقایسه سهم اعتبارات مصوب و سهم اعتبارات عملکرد در بخش صنعت و معدن
۷۷	۳-۴ نمودار مقایسه سهم اعتبارات مصوب و سهم اعتبارات عملکرد در بخش مسکن و ساختمان
۷۷	۴-۴ نمودار مقایسه سهم اعتبارات مصوب و سهم اعتبارات عملکرد در بخش بازرگانی و خدمات

چکیده پایان نامه :

در ایران، یکی از رایج‌ترین روش‌های تأمین مالی بنگاه‌ها، استقراض از سیستم بانکی است. لذا اعطای تسهیلات به هر یک از بخش‌های اقتصادی یکی از متغیرهای مهم در اقتصاد می‌باشد. در این تحقیق اثر متغیر خالص مانده تسهیلات اعطایی سیستم بانکی طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۵۵ در بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، مسکن و ساختمان و بازرگانی و خدمات بر ارزش‌افزوده آن بخش و آثار سهمیه‌بندی اعتباری بخش‌های اقتصادی توسط بانک مرکزی بررسی می‌گردد. به‌منظور استفاده از متغیرهای سری زمانی، ابتدا آزمون ایستایی و آزمون همگرایی بر روی متغیرها و سپس برآورد مدل با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی در همه بخش‌ها انجام گردید. نتایج مدل در بخش کشاورزی، صنعت و معدن و بازرگانی و خدمات بیانگر رابطه مثبت خالص مانده تسهیلات اعطایی و ارزش‌افزوده همان بخش است و بیشترین تأثیر را بر بخش‌های مولد اقتصاد دارد. در مدل بخش مسکن و ساختمان ترکیب متغیر مجازی و خالص مانده تسهیلات اعطایی رابطه منفی با ارزش‌افزوده این بخش دارد. با توجه به اینکه سهمیه‌بندی اعتباری توسط بانک مرکزی در سال‌های مختلف تغییر کرده است اما عملکرد بانک‌ها براساس نیازهای اعتباری مشتریان روند نسبتاً ثابتی داشته لذا پیشنهاد گردید به‌منظور حصول سهم‌های تعیین شده، دولت می‌بایست با استفاده از ابزارهای تشویقی و حمایتی از بخش‌های مولد تسهیلات اعطایی را به سمت این بخش‌ها هدایت کند.

اقتصاد ایران به عنوان اقتصادی در حال توسعه، همانند دیگر کشورهای جهان که در مسیر رشد اقتصادی قرار گرفته‌اند، چشم‌اندازی از پیشرفت اقتصادی را برای خود ترسیم نموده است و تلاش‌ها و اقداماتی در جهت نیل به اهداف فوق انجام می‌دهد.

به منظور تأمین نیازهای مرتبط با پیشرفت و توسعه اقتصادی، اخذ تدابیر و انتخاب ابزارهای لازم و کارآمد در جهت نیل به اهداف فوق اجتناب‌ناپذیر می‌باشد و این امر از طریق مطالعه و تفحص در خصوص اقتصاد ایران به صورت عام و نحوه رفتار متغیرهای اقتصادی موجود در جامعه به طور اخص و هم‌چنین در نظر گرفتن شرایط اجتماعی، سیاسی، جغرافیایی و... کشور، میسر می‌باشد. در این میان یکی از مهم‌ترین معیارهای مرتبط با درجه پیشرفت و توسعه اقتصادی، رشد ناخالص داخلی و یا ارزش‌افزوده کل اقتصاد است که موتور محرکه اصلی این رشد، افزایش سرمایه‌گذاری اعم از فیزیکی و انسانی می‌باشد. بدیهی است عوامل متعددی از قبیل متغیرهای پولی، مالی، سیاسی، ساختاری و... می‌توانند بر روند تغییرات سرمایه‌گذاری و هم‌چنین رشد اقتصادی تأثیرگذار باشند. دسترسی واحدهای اقتصادی به تسهیلات بانکی نیز یکی از عوامل موثر در تغییرات سرمایه‌گذاری و تولید می‌باشد. از این رو سیستم بانکی، به عنوان نهاد کارآمد موسسات مالی و متولی سیاست پولی کشور، از طریق جذب پس‌اندازها -تجهیز منابع- و اعطای اعتبار -تخصیص منابع- می‌تواند رشد اقتصادی و فرآیند توسعه بخش‌های اقتصادی را میسر سازد.

البته به دلیل وجود تفاوت در رفتارهای اقتصادی بخش‌های مختلف، مطالعه مجزای هر بخش اقتصادی می‌تواند راه‌گشای مناسبی در جهت شناخت میزان اثربخشی اعتبارات بانکی بر متغیرهای کمی اقتصاد به‌ویژه ارزش‌افزوده و اشتغال باشد. اگرچه اثربخشی سیاست‌های پولی در بخش‌های اقتصادی در سالیان اخیر مورد انتقاد قرار گرفته و به نقش تسهیلات اعطایی از سوی بانک‌ها در ایجاد ارزش‌افزوده و ایجاد اشتغال ایرادات جدی وارد شده است.

با توجه به اطلاعات و آمار موجود، این پژوهش در حیطه تحولات مربوط به بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، مسکن و ساختمان و بازرگانی و خدمات می‌باشد.

فصل اول :

کلیات طرح

مقدمه

اقتصاد ایران به عنوان اقتصادی در حال توسعه، همانند دیگر کشورهای جهان که در مسیر رشد اقتصادی قرار گرفته‌اند، چشم‌اندازی از پیشرفت اقتصادی را برای خود ترسیم نموده است و تلاش‌ها و اقداماتی در جهت نیل به اهداف فوق انجام می‌دهد.

به منظور تأمین نیازهای مرتبط با پیشرفت و توسعه اقتصادی، اخذ تدابیر و انتخاب ابزارهای لازم و کارآمد در جهت نیل به اهداف فوق اجتناب‌ناپذیر می‌باشد و این امر از طریق مطالعه و تفحص در خصوص اقتصاد ایران به صورت عام و نحوه رفتار متغیرهای اقتصادی موجود در جامعه به طور اخص و هم‌چنین در نظر گرفتن شرایط اجتماعی، سیاسی، جغرافیایی و... کشور، میسر می‌باشد. در این میان یکی از مهم‌ترین معیارهای مرتبط با درجه پیشرفت و توسعه اقتصادی، رشد ناخالص داخلی و یا ارزش‌افزوده کل اقتصاد است که موتور محرکه اصلی این رشد، افزایش سرمایه‌گذاری اعم از فیزیکی و انسانی می‌باشد. بدیهی است عوامل متعددی از قبیل متغیرهای پولی، مالی، سیاسی، ساختاری و... می‌توانند بر روند تغییرات سرمایه‌گذاری و هم‌چنین رشد اقتصادی تأثیرگذار باشند. دسترسی واحدهای اقتصادی به تسهیلات بانکی نیز یکی از عوامل موثر در تغییرات سرمایه‌گذاری و تولید می‌باشد. از این رو سیستم بانکی، به عنوان نهاد کارآمد موسسات مالی و متولی سیاست پولی کشور، از طریق جذب پس‌اندازها -تجهیز منابع- و اعطای اعتبار -تخصیص منابع- می‌تواند رشد اقتصادی و فرآیند توسعه بخش‌های اقتصادی را میسر سازد.

البته به دلیل وجود تفاوت در رفتارهای اقتصادی بخش‌های مختلف، مطالعه مجزای هر بخش اقتصادی می‌تواند راه‌گشای مناسبی در جهت شناخت میزان اثربخشی اعتبارات بانکی بر متغیرهای کمی اقتصاد به‌ویژه ارزش‌افزوده و اشتغال باشد. اگرچه اثربخشی سیاست‌های پولی در بخش‌های اقتصادی در سالیان اخیر مورد انتقاد قرار گرفته و به نقش تسهیلات اعطایی از سوی بانک‌ها در ایجاد ارزش‌افزوده و ایجاد اشتغال ایرادات جدی وارد شده است.

با توجه به اطلاعات و آمار موجود، این پژوهش در حیطه تحولات مربوط به بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، مسکن و ساختمان و بازرگانی و خدمات می‌باشد.

۱-۱- بیان مسئله

در ایران، یکی از رایج‌ترین روش‌های تأمین مالی طرح‌های اقتصادی و پروژه‌های سرمایه‌گذاری، استقرار از سیستم بانکی یا واسطه‌گری‌های مالی است.

یکی از وظایف بانک‌ها، جذب نقدینگی در قالب انواع سپرده، شامل قرض‌الحسنه جاری، سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت و بلندمدت، اوراق مشارکت و ... به‌منظور تخصیص بهینه منابع برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصاد است. در اکثر موارد تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به بنگاه‌های اقتصادی اعم از تولیدی و غیرتولیدی، ایجاد یا ادامه فعالیت بنگاه را تحقق می‌بخشد.

به بیان دیگر، اعطای تسهیلات به طرح اقتصادی یا بنگاه فعال در هر یک از بخش‌های اقتصادی، اعم از کشاورزی، صنعت و معدن، مسکن و ساختمان، بازرگانی و خدمات و صادرات موجب افزایش سرمایه‌گذاری در آن بخش اقتصادی می‌گردد.

$$Y=C +I+G+X-M \quad \text{طبق معادله کلی تولید ملی :}$$

واردات- صادرات+مخارج دولت+سرمایه‌گذاری بخش خصوصی+مخارج بخش خصوصی= تولید ملی

لذا افزایش سرمایه‌گذاری سبب افزایش تولید ملی می‌گردد (گریگوری ن. منکیو، ۱۳۸۳، ۳۵). در نتیجه، اعطای تسهیلات سیستم بانکی با تأثیر بر افزایش سرمایه‌گذاری سبب افزایش تولید ملی می‌گردد. بنابراین اعطای تسهیلات به بخش دولتی و غیردولتی در هر یک از بخش‌های اقتصادی، موجب افزایش تولید ناخالص داخلی همان بخش خواهد شد.

با توجه به اینکه معیار کمی سنجش رشدیافتگی جوامع، سطح تولید یا درآمد سرانه آنهاست، افزایش تولید ناخالص داخلی هر کشور یکی از گام‌های موثر به‌منظور تحقق رشد و توسعه در یک اقتصاد است (محمود روزبهان، ۱۳۸۷، ۹). لذا اعطای تسهیلات به هر یک از بخش‌های اقتصادی می‌تواند به توسعه اقتصادی کمک نماید.

یکی از روش‌های محاسبه تولید ناخالص داخلی کشور، روش ارزش‌افزوده است. منظور از ارزش‌افزوده، افزایش در ارزش پولی یک کالا بر اثر انجام کار یا خدمتی بر روی آن است که سبب تغییر کاربرد آن، بهبود کیفیت آن، یا تسهیل در مصرف آن شود. بنابراین ارزش‌افزوده ایجاد شده توسط هر بنگاه (یا هر مرحله از تولید) به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$(۱-۱) \quad \text{ارزش مواداولیه و ملزومات به کار رفته در تولید} - \text{ارزش فروش کالا یا خدمات} = \text{ارزش‌افزوده}$$

البته ارزش افزوده هر مرحله از تولید با جمع درآمد عوامل تولید آن مرحله از تولید برابر است. در محاسبات حساب‌های ملی ایران ابتدا کل اقتصاد به ۴ نوع فعالیت اقتصادی دسته‌بندی می‌شود:

(۱) کشاورزی

(۲) صنعت و معدن

(۳) نفت

(۴) خدمات

که هر بخش نیز به زیربخش‌هایی تقسیم می‌شود و پس از تعیین ارزش افزوده هر یک از زیربخش‌ها و با تجمیع آن‌ها ارزش افزوده هر بخش تعیین می‌گردد. از حاصل جمع ارزش افزوده همه بخش‌ها، ارزش افزوده کل تولید کالاها و خدمات نهایی طی سال محاسبه می‌شود. ارزش افزوده هر زیر بخش با نمونه‌گیری و استفاده از اطلاعات مختلف برآورد شده و ارزش مواد اولیه، ملزومات و کالاهای واسطه مورد استفاده آن زیربخش از ارزش فروش آن کسر می‌شود (تیمور رحمانی، ۱۳۸۳، ۴۳-۳۹).

کارمزد احتسابی- ارزش افزوده نفت+ ارزش افزوده خدمات+ ارزش افزوده صنعت و معدن + ارزش افزوده کشاورزی= تولید ناخالص داخلی

(GDP_F) به قیمت عوامل

(۲-۱)

اما سوالی که مطرح می‌شود این است که آیا بانک‌ها از طریق اعطای تسهیلات به بخش‌های مختلف اقتصادی بر رشد هر بخش تأثیر ملموسی دارند یا خیر؟ البته تجربه سال‌های اخیر نشان داده است که اعطای تسهیلات به بخش ساختمان و افزایش وام خرید یا ساخت مسکن سبب ایجاد رشد و رونق در این بخش شده است. اما آیا این امر یک واقعیت کمی است و آیا سایر بخش‌های اقتصادی نیز الگوی رفتاری مشابهی دارند؟

این مسئله سبب گردید که تأثیر اعطای تسهیلات سیستم بانکی در بخش‌های مختلف اقتصادی از جمله کشاورزی، صنعت و معدن، مسکن و ساختمان و بازرگانی و خدمات بر روی ارزش افزوده هر بخش بررسی شود.

در این تحقیق اثر تغییر در خالص مانده تسهیلات اعطایی توسط بانک‌های تجاری و تخصصی طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۵۵ در بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، مسکن و ساختمان و بازرگانی و خدمات، برگرفته از آمارهای بانک مرکزی، مرکز آمار ایران و سایر منابع معتبر آماری بر ارزش افزوده هر یک از بخش‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

۱-۲- اهداف تحقیق

اهداف این تحقیق کاربردی است و به منظور بررسی بخشی از عملکرد سیاست‌های اعتباری تعیین شده توسط بانک مرکزی و اعمال آن توسط سیستم بانکی است که به شرح ذیل می‌باشد:

۱- بررسی تأثیر تسهیلات اعطایی در بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، مسکن و ساختمان، بازرگانی و خدمات بر ارزش‌افزوده همان بخش به صورت مجزا طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۵۵

۲- شناخت ضرورت مصرف تسهیلات و اعتبارات بانک‌ها در بخش‌های مورد تأکید بانک مرکزی به نسبت‌های تعیین شده به منظور رشد متوازن بخش‌های اقتصادی

۱-۳- اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

استفاده از تسهیلات و اعتبارات بانک‌ها توسط فعالان بخش‌های اقتصادی اعم از دولتی و غیردولتی به منظور ایجاد رشد و رونق در آن بخش اقتصادی، به شدت مورد تأکید قوه مجریه می‌باشد و همواره بانک‌ها را موظف به تسهیل در استفاده بنگاهها و مؤسسات از این اعتبارات می‌نماید.

شورای پول و اعتبار طی سال‌های اخیر در بسته سیاستی- نظارتی پولی و بانکی کشور برای هر یک از بخش‌های اقتصادی سهم مشخصی تعیین می‌کند و بانک‌ها را نیز ملزم به رعایت این توزیع سهمیه و اعطای تسهیلات با توجه به سهم‌های مصوب در هر بخش نموده است. البته در برخی از سال‌ها این امر تنها به صورت توصیه‌ای بوده است.

این مسئله سبب گردید که کارایی تسهیلات اعطایی به هر بخش اقتصادی (از جمله کشاورزی، صنعت و معدن، مسکن و ساختمان و بازرگانی و خدمات) و تأثیر آن بر روی ارزش‌افزوده آن بخش به صورت مجزا بررسی گردد. موضوع این تحقیق در حوزه اقتصاد کلان کشور و در زمینه پول و بانک انجام می‌شود.

۱-۴- سوالات و فرضیه‌های تحقیق

۱-۴-۱- سوالات تحقیق

۱- آیا اعطای تسهیلات و اعتبارات بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری به هر بخش اقتصادی بر ارزش‌افزوده آن بخش اقتصادی تأثیرگذار است؟

۲- لزوم رعایت سهم-بندی تسهیلات توسط بانک مرکزی چیست؟ آیا سهمیه‌بندی بخشی تسهیلات اعطایی بانک‌ها (اعتباری) توسط بانک مرکزی آثار متفاوتی بر رشد هر بخش اقتصادی دارد؟

۱-۴-۲- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های تحقیق به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱- خالص مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری به بخش کشاورزی آثار معنی‌داری بر ارزش‌افزوده این بخش دارند.
- ۲- خالص مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری به بخش صنعت و معدن آثار معنی‌داری بر ارزش‌افزوده این بخش دارند.
- ۳- خالص مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری به بخش مسکن و ساختمان آثار معنی‌داری بر ارزش‌افزوده این بخش دارند.
- ۴- خالص مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری به بخش بازرگانی و خدمات آثار معنی‌داری بر ارزش‌افزوده این بخش دارند.

۱-۵- مدل تحقیق

با توجه به اینکه اعطای تسهیلات به هر یک از بخش‌های اقتصادی سبب افزایش سرمایه‌گذاری در آن بخش می‌شود؛ اعطای تسهیلات به هر بخش اقتصادی به صورت کوتاه‌مدت یا بلندمدت بر سرمایه‌گذاری هر بخش به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم تأثیر می‌گذارد لذا در این مطالعه برای هر بخش اقتصادی یک تابع کاب-داگلاس تعریف شده است (جین شو زانگ^۱، ۲۰۱۱، ۴۱۱) که در همه بخش‌های اقتصادی موردنظر متغیرهای مستقل مدل شامل: ۱- خالص مانده تسهیلات اعطایی توسط بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری اعم از تجاری و تخصصی به هر بخش، ۲- نیروی کار شاغل در آن بخش (L_t) و ۳- ارزش‌افزوده دوره قبل می‌باشد که به فراخور هر بخش اقتصادی ممکن است از ارزش‌افزوده در بیش از یک دوره قبل، یا وقفه سایر متغیرها نیز استفاده گردد. در بخش کشاورزی و بازرگانی و خدمات از نرخ سود مورد انتظار تسهیلات در هر بخش (RE_t) نیز به عنوان یکی از متغیرهای مستقل استفاده می‌گردد، در سال‌هایی که نرخ سود مورد انتظار تسهیلات در هر بخش در دستورالعمل بانک مرکزی به صورت دامنه حداقل و حداکثر

۱ - Jin shui zhang